

KRİZ YAŞANTISI OLARAK ERGENLİK DÖNEMİ VE ERGENLİK DÖNEMİNDE KRİZ YAŞANTISI*

S. Canat**, Ö. Uçan***, H. Yazar****

ÖZET

Amaç: Kriz, çeşitli zorlanmalar sonucunda meydana gelen akut ve süresi sınırlı bir denge bozukluğudur. Krize yol açan zorlanmalar stresli yaşam olaylarına bağlı olarak ortaya çıkabileceği gibi, bir dönemden diğerine geçişler de bireyi zorlayan dönüm noktaları olarak kriz yaşantısına dönüşebilir. Bu çalışmanın amacı son beş yılda (2004- 2009) A.Ü. Psikiyatrik Kriz Uygulama ve Araştırma Merkezine başvuran ergenlerin sorun alanlarının belirlenmesi, bir kriz yaşantısı olarak ergenlik dönemi ve ergenlik dönemine özgü kriz yaşantılarının değerlendirilmesidir. **Yöntem:** Kriz Merkezi kayıtları incelenerek son beş yıl içindeki 1259 başvurudan,

15-21 yaş grubunda olan 264 kişi çalışma kapsamına alınmış olup, hasta takip kartlarının taranması yoluyla elde edilen veriler, SPSS 12 programı kullanılarak değerlendirilmiştir. **Sonuç:** Kriz Merkezi'ne başvuran ergenler, toplam başvuruların % 20'sini oluşturmakta olup, bunun %70,4'ü kız ve %29,6'sı erkektir. Başvuruların %17'si ergenlik dönemine ilişkin kriz yaşantısı olup bir önemli başvuru nedeni ise sınav kaygısı (% 30) olarak görülmektedir. Bu çalışma aynı zamanda rastlantısal ve stresli yaşam olaylarının gelişimsel yaşam olaylarından daha yüksek oranda başvuruya neden olduğuna işaret etmektedir. 264 başvurunun 59'u(% 22,3) intihar düşüncesi ve 264 başvurunun (%8) intihar davranışıdır. **Tartışma:** Her ne kadar bu dönemde görülen stresli yaşam olayları kriz yaşantısına dönüşebilirse de gelişimsel bir dönem olarak ergenlik de bir yaşam krizine dönüşebilir. İster gelişimsel, isterse zorlayıcı bir yaşantıya bağlı olsun kriz yaşantısı ruhsal bir bozukluğa yol açabileceği gibi, ergen için bir fırsata dönüşebilir. Dolayısıyla krize müdahale akıl sağlığını korumaya hizmet eden bir işleyişe sahiptir. Profesyonellerin krize müdahale alanında donanımlı olması ilk müdahalenin yanı sıra yardım sağlayacak kurum ve kuruluşları hareke-

* Bu çalışma 16. Ulusal Psikiyatri Kongresi'nde (2009) bildiri olarak sunulmuş olup aynı zamanda özet olarak Anadolu Psikiyatri Dergisi Kongre Özel Sayısında (2009) yayınlanmıştır.

** Prof. Dr., Ankara Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Psikiyatri Anabilim Dalı.

*** Uzm. Sosyal Çalışmacı., Ankara Üniversitesi, Psikiyatrik Kriz Uygulama ve Araştırma Merkezi.

**** Yük. Hemşire., Ankara Üniversitesi, Psikiyatrik Kriz Uygulama ve Araştırma Merkezi.

te geçirmesi ruh sağlığı açısından büyük önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ergen, kimlik kargaşası, kriz, intihar girişimi

Adolescence as a Crisis and Crisis in Adolescents

Introduction: Crisis is an acute and short lasting disorder that is seen with loss of stability, caused by various kind of stres. Stressfull life events may cause crisis as well as changin-gover a life period to another may turn into a life crisis. The purpose of this study is to determine the problems of adolescents, life crisis spesific for adolescence and adolescence as a life crisis itself, in the last five year's adolescent population referred to Ankara University Crisis Intervention Center. **Methods and Materials:** According to Crisis Intervetion Center records, 1259 individuals were accepted in the last five years. 264 were 15-21 age group and included in the study. The data extracted from patient follow up notes evaluated by using SPSS 12 program. **Results:** Adolescent referral to Crisis, Intervention Center rate was 20% of total referrals. 70.4 % were female.and 29,6 % were male, Crisis related to the adolescence period rate was 17.% Another significant referral cause was performance anxiety related to examination, and found 30.% This study also indicates that accidental and stressfull life events cause higher referral rate than developmental life period events. 59 of 264 referrals (22,3%) had suicidal ideation and 21 of 264 (8%) had suicidal behaviour. **Discussion:** As a developmental period, adolescence may turn into a life crisis, however stressful life events that occurred during this period may cause life crisis. Whether related to a developmental period or a challenging life, life crisis may show progression to a mental disease, but it also is an opportunity for the adolescent for improvement. Therefore, crisis intervention will process as a preventive mental health service.Intervention will also improve adolescents to edal with other possible

crisis. Being educated for crisis intervention is important for mental health professionals for first intervention to a crisis patient as well as stimulating the supportive intitutions for reinforcement.

Key Words: Adolescent, idendity crisis, crisis, parasuicide

GİRİŞ

Ergenlik, kişinin ne bir çocuk ne de bir yetişkin olduğu, henüz kendi toplumsal sorumluluklarına sahip olmadığı, ama rolleri keşfedebileceği, sınavabileceği, deneyebileceği bir ara evre olarak kabul edilebilir. Bununla birlikte zihinsel büyümenin patlamasından başlayarak, cinsel olgunlaşma ve cinsel kimlikten geçerek toplumsal kişiliğe varıncaya kadar, ergenlerin karşılaştıkları gelişim görevlerinin sayısı dikkate alındığında, ara evre kavramı, yerini "kargaşa dönemi" kavramına rahatça bırakabilir.

Ergenlik dönemini "fırtına ve stresler" dönemi olarak tanımlayan Hall , bu dönemde görülen çelişkilerin beklenti değil kural olduğunu savunmuştur. Hall'e göre bütün insanlar içinde geliştikleri sosyo kültürel bağlamdan bağımsız olarak aynı aşamalardan geçerler. Bu aşamalardan biri olan ergenlik gelecek yaşamın akışını değiştirebilecek çok önemli bir dönemdir.

Hall'in biyogenetik yaklaşımından etkilenen Gesell, 1950'lerin başında normatif bir gelişim kuramı, yani yaşamın bir yılından diğerine genel olarak karşılaşılan gelişim olaylarının gözlemlenmesine dayanan bir normal evrim modeli önermiştir. Gesell her bireyin kendi büyüme yapısında tek olduğunu ancak kronolojik yaşlara bağlı belli gelişim normları olduğunu savunmuştur. Gesell'e göre ergen için özerkliğini aramak, yeni fiziksel, cinsel, bilişsel ve toplumsal yetilerinden yararlanmasını sağlayan rolleri denemek son derece normaldir.

Blos ve A. Freud bu görüşe paralel olarak ergenliğin duygusal bir fırtına olduğunu ve bu

fırtınanın olmamasının onların anne babadan ayrışmasını engelleyeceğini ileri sürmüşlerdir. (Bloss,1967) Buna karşılık bazı yazarlar (Offer 1969, Bandura 1964) bu dönemin duygusal dalgalanmaların olduğu bir dönem olmadığını ve ergenlerin büyük bir bölümü için bu durumun geçerli olmadığını savunmuşlardır. Berzonsky (1981) bu görüşleri de kapsayan biçimde bazı ergenlerin dönemi yoğun bir stres olarak gördüğünü bazılarının ise bu stresi çok az yaşadığını vurgulamıştır. Ayrıca bu iki grup arasında kalan ergenlerin de olduğunu belirtmiştir. Berzonsky, klasik ve ampirik bu iki görüş arasındaki farklılığın çalışma kapsamını oluşturan farklı ergen gruplarıyla ilgili olduğunu düşünmektedir. Berzonsky'ye göre klasik görüşü savunan klinisyenler genellikle yoğun sorunları ve bozuklukları olan ergenlerle karşılaştıkları için ergenlikte yaşanan stresi abartılı olarak değerlendirmiş olabilirler. Öte yandan kanıta dayalı görüştekiler de stres yaşantısını önemsizleştirmiş olabilir.

Offer (1969) yaptığı çalışmada iki orta sınıf okuldan 326 erkek öğrenciye self imaj soru formunu uygulamıştır. Bu öğrenciler arasından ortalama (normal) kendilik farkındalığı gösteren ve herhangi bir belirgin bozulma saptanmayan 106 erkek öğrenci seçilmiştir. Son olarak bu 106 öğrencinin %3 'ünde okulda ciddi davranış sorunu olduğu görülmüş ve bu öğrenciler de çalışma dışında bırakılmıştır. Bu grup, Berzonsky'nin ileri sürdüğü varsayımdaki alt grubu yani orta ve hafif düzeyde stres yaşayan ergenleri temsil etmektedir. (Berzonsky (1981)

Offer 10 ülkede yaptığı kanıta dayalı bir çalışmada, ergenlerde ortak özellikler olarak; genel olarak yaşamlarından memnun olduğu, sosyal olarak insanlarla ilişki içinde olmayı tercih ettikleri, başkalarının kendileri hakkında düşüncelerini önemsedikleri, okula ve çalışmaya önem verdikleri, cinsel açıdan kendilerinden memnun oldukları, ailelerine yönelik olumlu duygular yaşadıkları, güçlüklerle baş etme konusunda kendilerine güvendiklerini bildirmek-

tedir (Çuhadaroğlu Çetin F, Canat S, Kılıç E ve ark.2004). Dönemi fırtına ve stres olarak bir başka deyişle kriz olarak yaşayan ergenler görece olarak daha az bir bölümü oluşturmaktadır. Ergen bu zorlu dönemi zaman zaman dramatik boyutlarda yaşasa da genelde ileriki yaşamı için tehlike yaratmayacak şekilde atlatır.

Pek çok yazar (Erikson, Offer, Galantin) kriz ve çatışmaların ergenlik gelişiminin normal bir süreci olduğunu ileri sürmekte ve bunu normatif kriz olarak adlandırmaktadır (Ericson EH,1968).

Bu normatif krizler bilindiği gibi cinsel olgunlaşma, buna eşlik eden bedensel değişimler, özerklik ve anne-babadan ayrışma süreci, ilk-öğretimi izleyen eğitim döneminde yeniden yapılanma beklentisi olarak özetlenebilir. Ergenin içinde yaşadığı dünya ile baş etmeye hazır olmadığını fark etmesinin getirdiği engellenme de bir normatif kriz olabilir.

Bir başka deyişle birey, gelişim basamakları üzerinde ilerlerken yeni dönem kendisinden önce var olan düzeni ya da dengeyi tehdit edebilir. Bu durumda ergen gelişimsel sorunların çözümüyle baş etmeye çalışırken stres, anksiyete ve dengesinde bozulmanın olduğu bir yaşantı içine girebilir (Sayıl 2000).

Bloss'un (1961) kuramında çelişkilerin neden olduğu gerilim ve çatışmalar, büyümenin enerji kaynakları olarak görülmektedir. Bu çatışmanın doyurucu biçimde çözülmemesi halinde gelişimin aksayabileceği hatta bir psikopatolojiye neden olabileceği belirtilmektedir.

Gelişimsel değişimin en yoğun, kapsamlı ve karmaşık biçimde yaşandığı ergenlik döneminde stresli yaşam olaylarına bağlı gelişen kriz durumlarının da aynı riski yarattığını söylemek abartılı olmayacaktır. Stresli yaşam olaylarına bağlı krizler akut ve süresi sınırlı olup bireyin süregelen denge (homeostazis) halinin bozulmasına neden olur. Aslında kriz, olayın ya da durumun kendisi değil, bireyin olaya ya da duruma gösterdiği tepki olarak açıklanmaktadır.

Ergenlik döneminde gelişimsel krizler kadar yaşam olaylarına bağlı krizler de ruh sağlığını tehdit edici olabilir (Sayıl 2000). Bu çalışmada son beş yılda (2004-2009) kriz durumu nedeniyle A.Ü Psikiyatrik Kriz Uygulama ve Araştırma Merkezine başvuran 15-21 yaş aralığının daki 264 ergende sorun alanları ruh sağlığı açısından değerlendirilmiştir.

YÖNTEM ve GEREÇLER

Ankara Üniversitesi Psikiyatrik Kriz Uygulama ve Araştırma Merkezi'ne yapılan tüm başvurularla ilgili olarak merkezin kurulduğu ilk günden beri kullanılan sistematik bir kayıt sistemi bulunmaktadır.

Bu sistem bütün başvuruların kronolojik olarak kayıt altına alındığı bir protokol defteri ve hasta izlem kartlarından oluşmaktadır. Kullanılan Hasta İzlem Kartları her bir birey için, görüşme esnasında alınan bilgiler doğrultusunda meslek elemanı tarafından doldurulmaktadır. Görüşme yapan profesyonelin bireye doğrudan sorarak edindiği, gözlem ve değerlendirmeleri doğrultusunda kesinleşmiş bu bilgilere ek olarak görüşme sürecinde geçen bütün detaylar kayıt altına alınmaktadır.

Araştırmada son beş yılda Kriz Merkezi başvuru kayıtları protokol defterinden taranmış ve 1259 başvuru içinden 15-21 yaş grubunda olan 264 ergen saptanmıştır. 264 bireye ait hasta izlem kartındaki bilgiler yeniden değerlendirilmiş ve elde edilen veriler SPSS 12 programı kullanılarak sınıflandırılmıştır.

BULGULAR

Toplam başvuru sayısı 1259 olup, % 20 sini ergen başvuruları oluşturmaktadır. Araştırma kapsamını oluşturan 264 ergenin % 70.4'ü (n=186) kız, %29.6'sı (n= 78) erkektir.

Çalışma kapsamındaki ergenler, yaşları temel alınarak orta ergenlik dönemi (15,16,17) ve geç ergenlik dönemi (18,19, 20, 21) olarak iki grupta sınıflandırılmıştır. Başvuruların 76'sı (%28.7) orta ergenlik, 188'i (%72.3) geç ergenlik döneminde dir.

Orta ergenlik dönemindeki ergenlerin (N=76), % 67.1'i kız, % 32.9'u erkektir. Geç ergenlik dönemindekilerin (N=188), % 71.8'i kız, % 28.2'si erkektir.

Ergen başvuruları bir yaşam olayına bağlı kriz nedeniyle olduğu kadar, sadece ergenlik dönemine özgü gelişimsel krizlerle de başvuru nedeni olabilmektedir

Literatürle uyumlu olarak kız başvuruları erkek başvurularından fazladır. Araştırma kapsamındaki ergenler için de aynı durum söz konusu olup kız başvuruları erkek başvurularının 2 katından fazladır.

Ergenlik dönemindeki başvuruların önemli bir bölümünü (%30) üniversite hazırlık sürecinde sınav stresiyle baş etmekte zorlanan gençler oluşturmaktadır. Sınavla ilgili stres nedeniyle başvuran ergenlerin (N=79) %17.8'i orta ergenlik döneminde %82.2'si geç ergenlik döneminde başvurmuştur. Başvuruların geç ergenlik döneminde yoğunlaşması sınava ikinci ya da üçüncü kez hazırlananların bu grupta fazla olmasıyla ilgili olabilir.

Sadece döneme özgü gelişimsel sorunlar nedeniyle başvuranların oranı % 17'dir. Gelişimsel sorunlar nedeniyle yapılan başvurular arasında kızlar, erkeklerin 4 katı kadardır. Bu sorun nedeniyle başvuran kızların (N=36) % 88.8'i geç ergenlik döneminde başvurmuştur.

Bu dönemde anne babayla yaşanan çatışmalar (%14.3) ve karşı cinsle ilişki sorunları (%12.5) önemli bir sorun olarak öne çıkmaktadır. Hayatın her döneminde zorlayıcı olan kayıplar nedeniyle başvuran ergenler % 13.25 oranındadır.

Yeni bir duruma uyum sağlamakta zorlandığı için başvuruda bulunan 10 ergen(%3.78) bulunmaktadır. Bu ergenlerden 5'i taşınma nedeniyle, 5'i kronik hastalık teşhisi aldığı için yeni yaşam koşullarına uyum güçlüğü nedeniyle başvurmuştur.

Tablo 1: Başvuruların Sorun Alanlarına Göre Sınıflandırılması.

SORUN ALANLARI	KIZ			ERKEK			GENEL (SAYI)
	Orta	Geç	Genel	Orta	Geç	Genel	
Sınav stresi	9	40	49	5	25	30	79
Gelişimsel sorunlar	4	32	36	6	3	9	45
Anne-babayla tartışma	17	13	30	4	4	8	38
Sevilen birinin ölümü	4	17	21	3	11	14	35
Karşı cinsle sorunlar	9	11	20	5	8	13	33
Cinsel travma	4	6	10	-	-	-	10
Uyum güçlüğü	1	2	3	1	1	2	5
Sağlık sorunu	1	2	3	1	1	2	5
Evlilik sorunları	1	6	7	-	-	-	7
Gebelik-Kürtaj	1	6	7	-	-	-	7
TOPLAM	51	135	186	25	53	78	264

Tablo 1: Başvuruların Psikiyatrik Açısından Sınıflandırılması.

Psikiyatrik Durum	İntihar Düşüncesi (N=59)				İntihar Girişimi (N=21)				TOPLAM			
	KIZ		ERKEK		KIZ		ERKEK		KIZ		ERKEK	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Kriz	22	52	10	59	8	50	5	100	30	52	15	68
Depresyon	20	48	7	31	8	50			28	48	7	32
TOPLAM	42	100,0	17	100	16	100	5	100	58	100	22	100

Bunlara ek olarak kızların %13'ü tecavüz (n=10), duygusal ilişkide bekaret kaybı, istenmeyen gebelik, kürtaj (n=7) ve evlilik yaşantısında şiddete maruz kalma (n=7) gibi sorunlar nedeniyle yapılan başvurular bulunmaktadır.

Her dönemde zorlayıcı olan bu yaşantılar özellikle sorunlarla baş etme konusunda tecrübesiz olan ergenler için çok daha zorlayıcı olmakta, sorunların ya da etkilerinin devami halinde ruh sağlığı için tehdit unsuru olabilmektedir.

Ergenlik dönemindeki başvurularda kriz durumu ya da depresyona bağlı olarak intihar girişiminde bulunan 21 kişiden 16'sı kız 5'i erkektir. Araştırma kapsamındaki ergenlerden 59'unun intihar düşüncesi olduğu saptanmıştır. Bu ergenlerin 42'si kız 17'si erkektir. İntihar niyeti olan 42 kızdan 20'si, 17 erkekten 7'si depresyon teşhisi almış olup Ergen Polikliniği ile işbirliği içinde takip edilmiştir.

Ayrıca 10 ergende psikiyatrik hastalık başlangıcı olduğu anlaşılmış, 8'i erkek olan bu ergenler ileri tedavi için Ergen Polikliniği'ne yönlendirilmiştir,

TARTIŞMA

Ergenlik dönemi bireyin gelişim basamakları içinde önemli bir dönüm noktasıdır. Kimlik gelişiminin tamamlanması beklenen bu dönem bazı bireyler için oldukça fırtınalı geçmekte bazen de bir yaşam olayına bağlı olarak krize neden olabilmektedir.

Sosyolojik yaklaşıma göre ergenlik, rollerde ortaya çıkan değişimler ve çatışmalar nedeniyle stres yaratıcı bir dönemdir. Bu dönemde görülen krizler toplumsal özelliklerle ilgili olarak farklılık göstermektedir. Örneğin başarı gereksinmesi toplumsal sınıfın beklentilerine göre bir kişiden diğerine çok değişebilir (Davis, 1944).

Ülkemizde üniversite sınavları ergenin geleceğini belirlemesi ve geleceğe yönelik kaygılar bu dönemde krizlerin artmasına neden olmaktadır. Geç ergenlik döneminde gençler, sı-

navda başarısız olma kaygısından ailenin ve sosyal çevrenin beklentilerini yerine getireme, kendisi için yapılan masraflar ve yatırımları hak etmediği hatta sınavı kazanamazsa hayatta olmasının bir anlamı olmayacağı noktasına kadar gelebilmektedir.

Ergenlik döneminde krize neden olan ve döneme özgü olarak nitelendirilebilecek bir başka durum karşı cinsle ilişkilerde yaşanan sorunlar, terk edilme, reddedilme ve ayrılık olarak görülmektedir.

Bunun yanında ailelerin sosyal yaşamlarını kısıtlayıcı, engelleyici, müdahaleci tutumu kimlik gelişimine yönelmesi gereken ilgiyi aileyle çatışmaya yöneltmekte ve sorunlara yol açmaktadır.

Yeni bir duruma uyum sağlamak da hayatın her döneminde duruma ve kişinin özelliklerine bağlı olarak değişmekle birlikte krize neden olabilmektedir. Ergenlik döneminde özellikle yaşadığı yer ve okul değişikliğinin krize neden olduğu görülmektedir.

Ayrıca her birey için kriz potansiyeli taşıyan bazı yaşam olayları ergenlik döneminde gençler için çok daha fazla zorlayıcı olmaktadır. Örneğin sevilen birinin ölümü her yaşta birey için zor bir durumdur. Ancak ergenlik dönemindeki bir birey için çok daha zorlayıcı bir durumdur. Aile üyelerinden birinin özellikle anne ya da babanın ölümü kaybın verdiği acının yanında pek çok yaşamsal zorlukları da beraberinde getirdiğinden zaten fırtınalar dönemi olarak bilinen ergenlik döneminin çok daha sancılı geçmesine bazen de bu dönemde takılıp kalmalara neden olabilmektedir.

Ergenlik döneminde sadece kızlara özgü bir durum olarak görülen istemediği biriyle evlenmek zorunda kalma ve evlilik yaşantısında şiddete maruz kalma aile baskısının neden olduğu bir kriz durumu olarak belirmektedir. Ayrıca istemediği halde zorla cinsel birliktelik yaşanması, bu dönemde oluşan istenmeyen gebelikler ve kürtaj genç kızlar için hayatın

erken dönemlerindeki bir travma olarak ileriki yaşamını olumsuz yönde etkileyecektir. Her yaştaki kız için oldukça travmatik bir durum olan taciz ya da tecavüzlerin ergenlik dönemindeki bir kız için ne kadar olumsuz ve dramatik olacağı açıktır.

Görüldüğü gibi yaşam boyu olası kriz durumları arasında yer alan bazı yaşam olayları özellikle ergenlik döneminde fazlasıyla zorlayıcı olmaktadır. Bu dönemde ailenin ergene yönelik tutumunun sağlıklı olmaması ise kriz durumuyla baş edilmesini engelleyici hatta başka bir kriz durumunun presipitanti olabilmektedir. Ayrıca ister travmatik ve raslantısal, ister gelişimsel olsun ergenlerde kriz yaşantısının en önemli komplikasyonu intihar davranışıdır. İntihar sonucu ölüm, ergenlerde ölüm nedenleri arasında en üst sıralarda yer aldığı bilinen bir gerçektir. (Canat 2008) Bu çalışmada da intihar düşüncesi ve intihar girişimi olan başvurular arasında önemli bir yer tutmaktadır. İntihar olgularında krize müdahalenin yaşam kurtarıcı olduğunu söylemek abartılı olmayacaktır.

Ergenlik döneminde yapılan krize müdahale ileri dönemlerden farklı olarak sadece var olan kriz durumunu çözüme ulaştırmakla kalmaz. Aynı zamanda sağlıklı bir kimlik oluşumu ve güçlü bir kişilik oluşumuna katkı sağlar. Böylelikle ergen yaşam boyu olası sorunlarla baş etme konusunda donanımlı hale gelir. Ayrıca ergenin kriziyle açığa çıkan aile içi sağlıklı iletişim örüntülerinin durdurulması

yoluyla sadece ergen değil aile için ruh sağlığını iyileştirici bir etki yaratır.

Ergenlik döneminde gelişimsel sürecin zorluklarına ek olarak bazı yaşam olaylarının ve koşulların bireyleri daha fazla zorladığı söylenebilir. Yetişkinliğe göre sorunlarla baş etme konusunda daha az tecrübesi olan gençlerin sorunlarını çözme konusunda yardım alabileceği sosyal destek sistemlerinin varlığını bilmesi oldukça önemlidir.

Bu konuda başta aileler olmak üzere gençlerle sık karşılaşan diğer sosyal kurumlara büyük sorumluluk düşmektedir. Döneme özgü durumlar hakkında ailelerin bilgi sahibi olması ihtiyaçların belirlenmesi ve yardıma ulaşma konusunda faydalı olabilir.

Birinci basamak sağlık hizmetlerinde, okullarda ve yerel hizmetlerde gençlerin danışmanlık hizmeti alabileceği birimlerin bulunması erken dönemde sorunun çözümüne katkı sağlayacak, sorunun büyümesine ve yeni sorunların oluşmasını engelleyecektir.

Sorunların çözümlenemediği daha ileri durumlar için Kriz Merkezlerinin gerekliliği ve krize müdahale konusunda eğitilmiş meslek elemanlarının önemi açıktır. Kriz ve krize müdahale konusunda donanımlı profesyonellerin sadece ruh sağlığı alanında çalışan meslek elemanları ve rehber öğretmenlerle sınırlı kalmayıp toplum genelinde yaygınlaştırılması temel alınmalıdır.

KAYNAKLAR

Berzonsky MD (1981) Adolescent Development. Macmillan Publishing.-New-York

Bloss P (1967) The Second Individuation Process of Adolescence, Psychoanalytic Study of the Child 22:162-186.

Canat S (2008) Ergenlerde İntihar Davranışı. Türkiye Klinikleri Psikiyatri Özel 1(3): 31-33.

Çuhadaroğlu Çetin F, Kılıç E, Canat S ve ark (2004) Ergen ve Ruhsal Sorunları: Durum Saptama Çalışması. Türkiye Bilimler Akademisi Raporları 4, Tubitak Matbaası-Ankara.

Davis A (1944) Socialization and Adolescent Personality, Adolescence Year Book of The National Society for The Study of Education. Cilt:43, Bölüm:1.

Erikson EH (1968) Identity: Youth and Crisis. New York: Norton and Company.

Hall GS (1904) Adolescence: Its Psychology and its Relations to Psychology, Antropology, Sociology, Sex, Crime, Religion and Education, D. Appleton, New York.

Gallatin J (1980) Theories of Adolescence, Understanding Adolescence, 4. Baskı. Allyn and Bacon, Boston.

Gesell A, Ilg FL, Ames LB (1956) Youth: The Years From Ten to Sixteen, Harper and Brothers, New York.

Sayıllı ve ark (2000) Kriz ve Krize Müdahale. Ankara Üniversitesi Psikiyatrik Kriz Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları, No: 6, Damla Matbaa.